

## **Ida-Virumaa õiglase ülemineku avalik arutelu (08.09.2020)**

### **Keskkonna teemaploki grupiarutelude kokkuvõtted**

Töörühm nr 1.

- 1) **Kuidas pöörata Ida-Virumaa tänased keskkonnaprobleemid lahendusteks, mis toetavad õiglast üleminekut ning edendavad ettevõtlust ja rohemajandust?**
  - jääkreostuse likvideerimine võimaldab ettevõtetal võtta kasutusse häid asukohti endistel tööstusaladel (kus on juba olemas nt head logistilised lahendused vmt). Kasutusse võtta endised kaevandused (nt vesiviljeluse jaoks). Rajada endistele tööstusalade tänapäevaseid tööstusalade lahendusi (infra on juba olemas).
  - jääkreostusega alad soodustingimustel ettevõtetele kasutusse anda
  - piloteerida erinevaid uusi võimalusi/tehnoloogiaid jäätmete kasutuselevõtuks ja heitmete püüdmiseks
  - õppimiskoht (ka rahvusvaheliselt) kaevandamise ja tööstusalade korraldamise teemal
- 2) **Kuidas saaks Ida-Virumaa mitmekesine looduskeskkond kõige paremini kaasa aidata õiglasele üleminekul, sh ettevõtluse ja rohemajanduse arengule?**
  - tösta elanikkonna keskkonnateadlikkust (nt Kredexi laenude mõte on energiasääst)
  - geopark - tutvustada põlevkivi (olemus, kasutamine, mõjud), liita Unesco geoparkide võrgustikku
  - turismi arendamine
  - lisaks looduskeskkonnale pakub ettevõtluse mitmekesistamiseks rohkelt võimalusi tehiskeskond (turism jm)
  - tuulepargid, päikesepargid (aga samas visuaalne reostus, põllumaa kasutusest välja viimine) - ehitada päikesepargid nt maantee kohale, karjääridesse, kasutusest väljas olevatele tööstusaladele.
- 3) **Milline on Ida-Virumaa potentsiaal ja võimalused teadlaste, ettevõtete jt osapoolte koostöö edendamiseks, sh võimaliku rohemajanduse kompetentsikeskuse loomiseks? Mida riik selleks peaks tegema?**
  - põlevkivi kompetentsikeskus ümber profileerida/laiendada rohemajanduse kompetentsikeskuseks
  - keemiaklaster välja arendada (kompetents ja ressursid piirkonnas olemas)
  - riigipoolne tugi selliste koostöömehhanismide, klastrite tekke soodustamiseks
  - riigi poolt pikaajalised eesmärgid seada ja pikemaajaline plaan paika panna (suured asjad otsustada suurtena, mitte tükkidena)
- 4) **Mida saaks riik teha, et Ida-Virumaa (loodus-, elu-, ettevõtlus-) keskkond oleks noortele atraktiivne, elama kutsuv ning neid siin hoidev?**
  - investeeringutega luua suuremat väärtust loovaid töökohti, mis tõmbaks noori eksperte
  - ehitada kaasaegseid elamispindu (Kredex?), kaasaegne elukeskkond ja vaba aja veetmise võimalused (avaliku sektori investeeringud)
  - puhas looduskeskkond, kuidas paremaks muuta ja kaitsta
  - Piirkond mitte järelsõrkija vaid eestvedaja. Näiteks võiks eesmärk olla, et internet võiks olla Ida-Virumaal kiirem kui mujal Eestis
  - meelitada piirkonda teatud sektoreid (IT, filmisektor)

- kolledžitesse uued harud (rohemajandus, IT...), toetada õiglase ülemineku käigus tekkivaid ettevõtlusvaldkondi

**5) Millistest looduse pakutavatest hüvedest (metsasaadused, puhas joogivesi vms) soovivad Ida-Virumaa elanikud kõige rohkem osa saada? Milliseid ökosüsteemiteenuseid tuleks kõige enam hoida, taastada või juurde luua?**

- jälgida, et saasteaineid ei suunataks pinnasesse, et need sealt edasi ei kanduks
- tehislikult loodud võimalused (nt kaevandusalad) panna kandma ökosüsteemi teenuseid (nt agropark)
- õhu kvaliteet, lõhnareostus
- Alutaguse metsamassiivi hoidmine

Töörühm nr 2.

**1) Kuidas pöörata Ida-Virumaa tänased keskkonnaprobleemid lahendusteks, mis toetavad õiglast üleminekut ning edendavad ettevõtlust ja rohemajandust?**

Kaevandusmaastik kui eksootilisus küllastajatele. Sirgala harjutusväljaku laiendamine toob kaasa suure osa sealistest maadest nõ lukku paneku muudeks otstarveteks (nt turismimajanduseks, taastuvenergeetikaks).

Jäätmete ringlusesse võtmisel peaks kaasnema võimalikult suur lisandväärtus, tuleb otsida ekspordipotentsiaali. Oluline arvestada ka ringlusesse võetavate jäätmete mahtusid, iga tehnoloogiline uuendus ei tarvitse lahendada veel jäätmete probleemi (oluline on Eesti prügi probleemi lahendamine). Põlevkivi kompetentsikeskuse laiendamine ringmajanduse/materjalide taaskasutuse suunas..

N-Jõesuus tegemisel põlevkivijäätmete planeering (ringmajanduses taaskasutusele võtuks). Põlevkivijäätmete puhul esmajoones tuha kasutusvõimalused (paberi/plasti jm tööstuses sünteetilise kaltsiumkarbonaadina), hetkel veel katsetuste faasis. Väetiste kasutus juba toimiv lahendus. Tuleb arvestada et põlevkivituhal on erinevad omadused. Aheraine kasutamine on töös, aga mahud veel tagasihoidlikud (kvaliteedist tulenevalt, võimalus RB ehitusel kasutada). RMK kasutab nii aherainet kui tuhka teehituses. Aheraine puhul suund põlevkivi rikastamisel aherainet mitte mägedesse kuhjata vaid otse ringlusesse suunata. Poolkoksi kasutati tsemenditööstuses, aga hetkel on see kõige probleemsem taaskasutuse mõttes. Kaevandusvee kasutamine hoonete kütmisel, väga piirkonnaspetsiifiline lahendus (enamasti on kaevandused eluhoonetest kaugemal). Kaevanduste kasutamine nt seenekasvatuseks ei oleks majanduslikult otstarbekas, sest eeldaks vee väljapumpamist (kaevandusalad täituvad veega).

Kohaliku elukeskkonna puhul on õhukvaliteet hästi oluline, regulatsioonid isegi liiga leebed (õhk peaks aastaringselt iga päev puhas olema). Põhjavee probleemid on teravad altkaevandatud aladel, mujal ei tarvitse see nii probleemne üksikelaamutele ollagi. KOVdel puudub rahaline võimekus õhu-, veesaaste probleemidega tegelemiseks.

**2) Kuidas saaks Ida-Virumaa mitmekesine looduskeskkond kõige paremini kaasa aidata õiglasele üleminekule, sh ettevõtluse ja rohemajanduse arengule?**

Looduskeskkonna rakendamine turismis eeldab piisavalt hulgal nõudlust - teenust tarbivaid inimesi, kui neid on vähe siis ei saa ka arengut toimuda. Seiklusturismi potentsiaal.

Filmitööstus on prognoosimatu/riskantne arengusuund, nõudlus kõigub palju, sageli on nõudlus üksikute spetsiifiliste maastike/miljöõde järele, mitte niivõrd mitmekesisusele ühes asukohas, looduskeskkonna ligipääsetavus ka mõnikord probleemiks.

Puidu- või toidusektori arendusvõimalused. Agropark - kas keskkonnasõbralik arendus või mitte (metsade raadamine), kas annaks tööhõivet? Suuremahulise puidutööstuse rajamist ei

soosi logistiline asukoht (maanteed/raudtee arendamise prioriteedid on riigil mujal, lennujaamad kaugel)?

**3) Milline on Ida-Virumaa potentsiaal ja võimalused teadlaste, ettevõtete jt osapoolte koostöö edendamiseks, sh võimaliku rohemajanduse kompetentsikeskuse loomiseks? Mida riik selleks peaks tegema?**

Põlevkivi kompetentsikeskuse laiendamine ringmajanduse/materjalide taaskasutuse suunas. Kompetentsikeskuse profiil ei tohiks olla liiga kitsas (vaid põlevkivi valdkonnas). Vaja kaasata Tartu/Tallinna ülikoolide kompetentse väga erinevate jäätmete osas (nt tekstiilijäätmed) või rohemajanduses kasutatavate tehnoloogiate/seadmete tootmiseks või selles valdkonnas tegutsevatele suurematele ettevõtetele allhangete tegemiseks.

Paljude väikeettevõtete suutlikkus tehnoloogiliseks innovatsioonideks on tagasihoidlik, eeldab ressursse.

**4) Mida saaks riik teha, et Ida-Virumaa (loodus-, elu-, ettevõtlus-) keskkond oleks noortele atraktiivne, elama kutsuv ning neid siin hoidev?**

Noored ise suhtuvad piirkonda negatiivselt (osaliselt ka vanemate sisendatud hoiak - "minge võimalusel mujale") ja kipuvad lahkuma.

Noored ei saa eluaseme loomiseks Ida-Virumaale pangalaenuki (elukeskkonna peamine kitsaskoht), kinnisvara madal hind välistab Kredexi toetuste kasutamise. Teatud erialadel on vajalik palgalisa/stipendiumi maksmine, et tagasi tuldaks. Mingi stiimul kasvõi piiratud ajaks tulemiseks on vajalik, et inimesed piirkonda kinnistuksid.

Vaba-aja veetmise võimalused ka olulised.

**5) Millistest looduse pakutavatest hüvedest (metsasaadused, puhas joogivesi vms) soovivad Ida-Virumaa elanikud kõige rohkem osa saada? Milliseid ökosüsteemiteenuseid tuleks kõige enam hoida, taastada või juurde luua?**

Mets on Ida-Virumaal õnneks enamuses riigi oma, ligipääs looduses puhkamiseks ja metsasaadustele on olemas.

Puhas joogivesi on tõsine probleem kaevandusaladel püsijäämiseks (hajaasustuse programmist enamasti puurkaevude rajamise vajadus) - ka heade elamisvõimaluste tagamine maal on oluline noorte tagasimeelitamiseks. Ka tihealadel (reo)veesüsteemide liitumise või kogumismahutite/omapuhastite rajamise toetusel on oma koht, huvi on olemas (keerukam vanemaealiste, välismaalaste või juriidiliste isikutega).

Töörühm nr 3.

**1) Kuidas pöörata Ida-Virumaa tänased keskkonnaprobleemid lahendusteks, mis toetavad õiglast üleminekut ning edendavad ettevõtlust ja rohemajandust?**

- Tuleb teadvustada jäätmeid kui ressursi
- ohtlikke jäätmeid peaks uurima ja neid tööstuses ära kasutama; väävlühendid, tuhavesi
- ringmajandus lisaks: olemasolevate "jäätmetega" (põlevkivituhk ja aheraine) saaks valmis ehitada enamus RB ja planeeritavate 2+2 teede muldkehad ja ei peaks seetõttu uusi karjääre avama. Probleemiks transpordi kulu ja keskkonakoormus, kuid seda on võimalik regulatiivselt (hanke tingimused) paika panna
- "mägede" ohustamine: nt. Kiviõli vanale tuhamäele on rajatud ca 10 M€ eest toimiv külastuskeskus, kõrval olev "uus" poolkoksimägi on samaväärse summa eest ainult osaliselt peaaegu roheliseks muudetud.
- kõik "jäätmemäed" omavad potentsiaali pumpelektrijaamadena
- põlevkivituhk tööstussooladeks
- jäätmete lakkamise kriteeriumid; kasutuselevõtmine toormena regulatiivselt keeruline; jagamise platvormid - ühe prügi teise toormena kasutuselevõtmine
- TA koostöö; ringmajandus; ettevõtete ressursitõhususe meetmete toetamine, sh eelnevad auditid; jäätmete lakkamise kriteeriumite paikapanemine
- vaadata rahvusvahelise praktikaid ja mitte valida kõige kallimaid. Põlevkivijäätmete kontsentreerimise asemel hajutamine
- teadlikkuse tõstmine: tagajärgede tegelemise asemel ennetamine

**2) Kuidas saaks Ida-Virumaa mitmekesine looduskeskkond kõige paremini kaasa aidata õiglasele üleminekule, sh ettevõtluse ja rohemajanduse arengule?**

- looduskeskkonna ressursi kasutamisel leida mõistlik tasakaal majandusarengu ja keskkonnanohiu vahel
- Jõed (nt kalandus), metsad, kasutuseta alad -matkarajad, teenindavad teenused; ettevõtete ressursitõhus ja know-how; taastuvenergeetika;
- looduskeskkond külastuskeskkonnana kasutusel (matkarajad, teenindus, majutus)
- karjäärade taasmetsastamine, energiavõsa kasvatamine kaevandusaladel, taaskasutusele võtmine ka muudes funktsioonides
- rabad, sood üleujutatud, vähendavad CO2 heidet
- metsade mõistlik majandamine; palju kaitsealust metsa
- uute loodusvarade kasutamine tehnoloogia leidmine, kuidas väiksema kahjuga kasutada

**3) Milline on Ida-Virumaa potentsiaal ja võimalused teadlaste, ettevõtete jt osapoolte koostöö edendamiseks, sh võimaliku rohemajanduse kompetentsikeskuse loomiseks? Mida riik selleks peaks tegema?**

- riigipoolne selge sõnum, millist tegevusala (suured katmikalad, põlevkivi edasi arendamine vms) arendamist piirkonnas toetada, Ida-Virumaa eriplaneering
- riigi initsiatiiv huvi üles näitamiseks, samas arvestada ka piirkonna elanike huve, teadlased ning eksperdid kaasata
- spetsiifilised piloodid, jagamisplatvormid, koostöömudel kuidas ressursi jagada (täna puuduvad ka jooksvad kanalid sellise teadmise jagamisest)
- kompetentsikeskus tuleks luua, ettevõtjatel on keemias ja muudes tööstusharudes koostöö kogemus, kuidas olemasolevaid ressursse paremini (vesi, jäätmed vms), aga vajalik riigipoolne initsiatiiv (ka stardiraha), potentsiaalsete partneritega läbi rääkida
- rohepöördeks on vajalik suur kogus metalle, mineraale. Väärtusahelat Eestisse tuua. Tänaused taastuvenergia tehnoloogia arendamise teadmised kokku ühte kompetentsikeskusesse
- ekspertide ring sõltub välja arendatavatest teenustest, koostöö teadusagentuuriga

**4) Mida saaks riik teha, et Ida-Virumaa (loodus-, elu-, ettevõtlus-) keskkond oleks noortele atraktiivne, elama kutsuv ning neid siin hoidev?**

- mitmekesine keskkond, tööalaseid võimalusi, palju erinevaid arengu- ja katsetamisvõimalusi,
- sidustada ennast muu Eestiga, kiired ühendused Tallinna ja Harjumaaga
- mereala aktiivsemaks kasutuseks suunamine, ka siseveekogud

**5) Millistest looduse pakutavatest hüvedest (metsasaadused, puhas joogivesi vms) soovivad Ida-Virumaa elanikud kõige rohkem osa saada? Milliseid ökosüsteemiteenuseid tuleks kõige enam hoida, taastada või juurde luua?**

- puhas vesi ja õhk

Töörühm nr 4.

**1) Kuidas pöörata Ida-Virumaa tänased keskkonnaprobleemid lahendusteks, mis toetavad õiglast üleminekut ning edendavad ettevõtlust ja rohemajandust?**

- Auvere - pigem mitte keskkonnaprobleemide lahendamine, aga ressursside parem ära kasutamine - soojusenergia; võimalused CO2 puhastamiseks; karjäärialade kasutamine taastuvenergia tootmiseks (Aidu, Auvere). Riskikoht - kas toimib ka siis, kui põlevkivienergeetikat ühel hetkel enam kõrval pole.
- põlevkivituhk - uuringud käimas, et kasutada ehitusmaterjalides.
- põlevkivijäätmete puhul peaks alustama nende kaardistamisest - mis ainekust ja mis kogustest on jutt. Näiteks kaevandamise aherainet saaks kasutada madala tasandi killustikuna - mitte ainult kohalik, aga riiklik küsimus. Tuhk ja poolkoks - hea materjal tsemenditootmise jaoks (mahukas investeering - 200 mln€ - ning tasuvuseks eeldab suurt turgu).
- peenkeemia kui ringlusmajanduse osa - kõrvalproduktid õlitootmisele? VKG - peenkeemia käive 4,5 mln €.
- Rikutud maastikud - taastuvenergia tootmiseks (IVIA juba tegeleb), turism; veeprobleemid, kaevanduskäigud, jääkreostus - kas potentsiaal TA tegevuseks - jagada hiljem teadmist/müüa tehnoloogiat ka rahvusvaheliselt - veepuhastustehnoloogiate katsetamine ja arendamine (Aquaphor juba teeb ka);

**2) Kuidas saaks Ida-Virumaa mitmekesine looduskeskkond kõige paremini kaasa aidata õiglasele üleminekule, sh ettevõtluse ja rohemajanduse arengule?**

- ka tehismaastikke on edukalt seni kasutatud - Kiviõli seikluskeskus, Aidu. Tehismaastikele võivad sobida ka ekstravagantsed ideed - püramiidide ja tuulikute maastik Aidusse - pildid <https://www.postimees.ee/3898951/galerii-vkg-vaidleb-aheraine-puramiidilinnaku-parast-riigikohtus>
- turismis puudu aastaringselt kasutatavatest teenustest.
- loodusturismil rohkem potentsiaali kui praegu rakendatakse - matkad lendorava radadel, kalapüük Peipsil
- metsasaadused; sood ja mets kui süsiniku siduja; kalapüük.
- Ida-Virumaa võiks end rohkem merele avada
- samas arvestada - turism kui haavatav ja mitte väga tulus tegevusala

**3) Milline on Ida-Virumaa potentsiaal ja võimalused teadlaste, ettevõtete jt osapoolte koostöö edendamiseks, sh võimaliku rohemajanduse kompetentsikeskuse loomiseks? Mida riik selleks peaks tegema?**

- kompetentsikeskus peaks tekkima vajaduspõhiselt, mitte ülalt-alla. Peab olema piirkondlike ettevõtjate nõudlus ja loomulik alge TA asutuses (õppekavad, teaduspõhised).
- teha lipipäasetavaks ka rahvusvaheline kompetents - kõiki teadmisi Eestis ei ole

- tööstusettevõtetal on vaja TA tuge - eelkõige automatiseerimise ja robotiseerimise teemad, koostöö ettevõtjate ja ülikooli vahel tekkinud ettevõtjate initsiatiivil. Väärtustada tööstustraditsiooni kui ressursi - digitaliseerimine kui võimalus tööstussektori uuendamiseks.

**4) Mida saaks riik teha, et Ida-Virumaa (loodus-, elu-, ettevõtlus-) keskkond oleks noortele atraktiivne, elama kutsuv ning neid siin hoidev?**

- noortele huvitavad valdkonnad (digitaalne) loomemajandus (Objekti tegevus Narvas hea algatus), robotika.
- palkade tasandamine Tallinna tõebele vastuastumiseks
- elukohavalikul ka elukeskkond/ohutus (kaevanduste häiringud, õhusaaste)

**Lisateema:**

- taastuvenergeetika - mõelda läbi asukohavalikud - kas elamualade lähedale, kas tühermaale. Olemasoleva alajaama lähedus (sõltumata ümbrusest) ei peaks olema esimene kriteerium
- ümberõppe sihistamine - suunata koolitusvõimalusi kooskõlas ettevõtluse arengu suunamisega

Töörühm nr 5.

**1) Kuidas pöörata Ida-Virumaa tänased keskkonnaprobleemid lahendusteks, mis toetavad õiglast üleminekut ning edendavad ettevõtlust ja rohemajandust?**

- probleemid on seotud põlevkivi sektoriga. tuleb põlevkivitööstust pöörata ja seal lahendusi otsida. Võimalikult palju alternatiive kasutada. Sotsiaalne pool on oluline, lahendusi tuleb leida tööjõu suunamisel, vastava õppetöö korraldamisel, majanduse mitmekesisistamisel.
- Uurimistöö, kas jääkreostus (selle likvideerimine) võiks olla mingi uue tootmise sisendiks
- kui nt Eesti Energia ehitab tuulegeneraatorite parke või ka päikesepaneelide parke on oluline leida varasemalt kasutusel olevatele aladele uut kasutust (ennekõike brownfield kasutusel olnud alad kasutusse võtta/korda teha, mitte greenfieldi hõivata)
- tuulegeneraatorite osas vajab lahendust probleem, kuidas need ühildada radaritega. Lahendus on kindlasti võimalik.
- põlevkivitööstuse jäätmeid võimalikult palju kasutada, nt uued võimalused põlevkivituhkade osas
- Ida-Virumaal on laiemalt ettevõtlust soosiv keskkond, kus on pigem enam harjutud tööstuse ja uute ettevõtlustega kui mujal Eestis (kanala näide Võrumaal, kus ei soovitud antud ettevõtlust).
- Ida-Virumaa arengut toetab ka sadamate ja muu infrastruktuuri olemasolu ja perspektiivis nende arendamine edaspidi.
- linnalähedane aherainepuistang - hetkel käimas vaidlus omavalitsuse ja riikliku kaevandusettevõtte vahel, mis näeb seda (praegu justkui kaevanduse lõpliku sulgemisprotsessi käigus) järgmise 30 aasta vältel oma materjali laona/jätkuvalt jäätmeoidlana. See ei peaks nii olema. Tuleb likvideerida/leevendada ajalooliselt tekitatud häiring inimeste elukeskkonnas, mitte seda põlistada. Linnalähedane aherainepuistang tuleks kujundada rohealaks ja rahule jätta. Kui kaevandusettevõttel selliseks kohandamiseks praegu rahalised vahendid puuduvad, peab vahendid riik (mis



on ettevõtte omanik) andma (loe: vähendama natuke emattevõtte/AS Eesti Energia omanikutulu ootust riigieelarvesse). Antud aherainepuistang tuleb aga riiklikust materjali tagavarast (kui keegi seda niiviisi käsitleb) välja arvata. Aherainet leidub mujal üle maakonna küll ja veel.

**2) Kuidas saaks Ida-Virumaa mitmekesine looduskeskkond kõige paremini kaasa aidata õiglasele üleminekule, sh ettevõtluse ja rohemajanduse arengule?**

- Narva ja Narva-Jõesuusse RMK-infopunkti. Hetkel puudub. Narva tunneb puudust.
- täiendavate turismiatraktsioonide arendamine, nt matkateed, Narva kosk?
- Ida-Virumaa loodusväärtuste hoidmine ja tutvustamine Ida-Virumaast väljapoole.
- tuuleenergia ja päikeseenergia kasutamine.
- Suletud põlevkivikarjääri aladele on võimalik kujundada eriilmelise maastikuga matkaradasid, mille juurde võiks kujundada ka lõkkekohad ja ujumise võimalusega kohad. Muuhulgas ka lisada infotahvlid ja teavet piirkonna kohta selgitamiseks, miks selline maastik siia kujunenud on.

**3) Milline on Ida-Virumaa potentsiaal ja võimalused teadlaste, ettevõtete jt osapoolte koostöö edendamiseks, sh võimaliku rohemajanduse kompetentsikeskuse loomiseks? Mida riik selleks peaks tegema?**

- Tallinna Tehnikaülikooli Virumaa kolledžil on potentsiaali eestvedaja rolli võtta. Riiklik tellimus? Ettevõtted peavad suunama ülikooli nende tulevikusuundade jaoks vajaliku kompetentsi arendamiseks
- seni põlevkivisektoris töötanud inimesi suunata ümberõppele ja rakendamisele looduse ja taaskasutusega seotud valdkondadesse. Töötukassa olemasolevad võimalused.
- riik peaks toetama stipendiumite näol, sädeinimeste ja noorte jt soovijate koolitamisel taastuvenergia jm loodus ja rohe valdkonnaga seotud teemadel. Tekitada võimalus riikliku toetuskeemi näol uue kompetentsikeskuse loomise tarbeks.

**4) Mida saaks riik teha, et Ida-Virumaa (loodus-, elu-, ettevõtlus-) keskkond oleks noortele atraktiivne, elama kutsuv ning neid siin hoidev?**

- palgatoetused ning ilus elukeskkond. motivatsioonipaketid oluliste spetsialistide juurde meelitamiseks. elupinna soetamise toetus või munitsipaalalamispinna soodusrent. rongiühendus Tallinnaga. Rattaringlus? Elektrisõidukid, kergliiklusteede arendamine ning võrgustikku ühendamine. Roheline transport ja kiiremad ühendused.
- elukeskkonna rohelisemaks ning mõnusamaks tegema. Nullist ei pea juurde arendama, vaid olemasolevaid objekte arendada ja korda teha. Olemasolevat elukeskkonda n-ö läikima panna.
- kas riik saaks anda kindlustunnet (maakonnaplaneeringus?), et kui noor ostab piirkonda maatüki, et selle kõrvale ei tule ühel hetkel kaevandus. Kuidas neid hirmusid maha võtta?
- häkatonid, uute ideede voorud, sädeinimeste juurde meelitamine.
- planeeringutes võiks olla paremini kajastatud, kus riigile olulised maavarad on, kuhu võib tulla kaevandus, et Ida-Virumaale elama tulla soovivad inimesed teaksid paaniga arvestada. Oluline on teada, kuhu võiksid tulla ilusad rohelised alad. RMK lõkkeplatside jm puhkemajandusobjektide asukohad paremini kaardile ja rohkem infot.
- häid ööbimiskohti on vähe, turistid ei leia.
- lõkkeplatse telkimise- ja ujumisvõimalustega arendada (inimeste jaoks iseseisvalt, kuid suunatult, looduses viibimise võimaluste täiendamine)
- rohkem rohealasad, rohelisemad linnad, või eriti teistsuguse kujundusega "post-industriaalsed" elamupiirkonnad.

- haisu jm keskkonnaprobleemide lahendamine. maine kujundamine, et Ida-Virumaa keskkonnaprobleemid on osaliselt lahenenud ja olukord paremaks läinud -> imago vajab muutmist. Kuidas vana mainet leevendada? Turvalisuse probleemid on lahenenud, kuritegevuse statistika on paremaks läinud.

**5) Millistest looduse pakutavatest hüvedest (metsasaadused, puhas joogivesi vms) soovivad Ida-Virumaa elanikud kõige rohkem osa saada? Milliseid ökosüsteemiteenuseid tuleks kõige enam hoida, taastada või juurde luua?**

- toimiv rohevõrgustik on järjest haruldasem ja väärtuslikum nähtus (metsaseid maalappe on, aga need ei ole omavahel hästi seotud, nii et liigiline mitmekesisus säiliks)
- Loodus- ja loomaturismi arendamine.
- mererand on ka kindlasti koht, kuhu tullakse, Toilasse kui ka Narva-Jõesuusse, Sillamäe
- RMK lõkkeplatse, matkaradasid, telkimiskohti, kergliiklusteid on Ida-Virumaal võrdlemisi vähe, peaks juurde arendama. Kuidas inimesed jõuaksid loodusesse - sellele rohkem panustada. Loodusesse minek oleks mugavamalt korraldatud. Parkimiskohad, tualitud jm taristu.
- kuidas lahendada pakilisi keskkonnaprobleeme, mis ei tekita samas ettevõtlust ega ringmajandust? Nende lahendamine tuleb lihtsalt ühiskonnal kinni maksta, sest edasilükkamine ongi osalt selle olukorra tekitanud, milles täna oleme. Kui on tõendatud probleemi tekitaja (juriidiline) isik, siis saastaja maksab. Kui on tekitatud eelmiss(te) riigikorra (riigikordade) ajal või saastajat ei tuvastata, ühiskond lahendab/maksab. Vajaduse korral õiglase ülemineku vahenditest. See on mineviku võla hüvitamine. Ei saa jätta mädapaiset alles. Kui likvideerimata probleemidest jääb kohalikele okas hinge, siis ei mõju usutavalt ka uute elanike/investorite kutsumise kampaaniad.

Töörühm nr 6 (venekeelne).

Ametiühingud rõhutavad, et hea palgaga töökohtade hoidmine ja loomine on kõige olulisem ja see loob aluse kõikide teiste probleemide lahenduseks.

**1) Как «повернуть» сегодняшние проблемы окружающей среды Ида-Вирумаа таким образом, чтобы они стали решением, которое поддерживает справедливый переход и содействует развитию предпринимательства и зелёной экономики?**

- põhjavete reostus Narvas ja ka Kohtla-Järvel monitooritakse reovett väga hoolikalt, samuti suitsugaaside monitooring.
- tullegeneratorid on lindude rändeteid muutnud ja parti on Narvas piirkonnas väheks jäänud, hanged tulevad nüüd toila kandist. Ei ole selge milliseid andmeid vee kvaliteedi osas kasutatakse, Narvas on veel olnud ka häid analüüsi tulemusi
- teadlastele peaks andma rohkem raha, et arendada põlevkivikasutust. Põlevkivi on rikkus ja seda tuleks targalt kasutada
- keskkonnaprobleemid on üle paisutatud ning praegu on keskkonnasõbralikkus tootmises oluliselt suurem. Omanikud investeerivad palju keskkonnahoidu, riik võiks neid investeeringuid omanikele kompenseerida. Või siis investeerida keskkonnatasusid Ida-Viru maakonda. Linnad Narva ja Kohtla-Järve keskkonnatasusid ei saa.
- Väiksematel ettevõtetel pole monitooringusüsteemi ja seetõttu pole nt. lõhnahäiringutel võimalik täpselt öelda, kust häiring tuleb.

2) **Как разнообразная природа Ида-Вирумаа может помочь справедливому переходу, в том числе развитию предпринимательства и зелёной экономики?** Зелёная экономика – это экономика, результатом которой с одной стороны улучшается благосостояние людей и социальная справедливость, а с другой – уменьшаются риски ухудшения окружающей среды и давление на природные ископаемые – тем самым экономика становится более инклюзивной для общества (экономика более связана с обществом), уменьшаются выбросы CO<sub>2</sub>, улучшается эффективность использования ресурсов.

- rohemajanduse mõiste vajab selgitamist. Sellele küsimusele on ilma ettevalmistuseta raske vastata
- rohemajanduse kohta võiks olla tekkinud mingeid reaalselt rakendatavaid mõtteid ka “rohelistelt” organisatsioonidelt
- paistab, et pole ühtegi valmis rohemajanduslikku ettepanekut ja kava, praegu käib jutt pigem sellest, et kinni panna tootmine
- terviserajad, matkarajad. Balti klint tuleks tootestada, leida ettevõtjaid, kes saaksid seal teenida tulu. Metsa puhul tuleks metsasid säilitada mitte nii palju raiuda.

3) **Каков потенциал и каковы возможности Ида-Вирумаа для сотрудничества учёных, предпринимателей и других заинтересованных сторон, в том числе в сфере создания центра компетентности зелёной энергетики? Что государство должно для этого сделать?**

- selline kompetentsikeskus oleks väga vajalik. Mida rohkem uurimisasutusi ida-Virumaal, seda parem. Potentsiaal on hea, meil on ülikoolide üksused olemas, aga praegu ei ole ka rahalist panus selles suunas eriti tunda. Tuleb leida uus mudel regionaalsete kolledžite rahastamiseks sest praegu ülikoolide kaudu vajalikku rahastamist ei toimu, vaja oleks riigi tuge. Tuleb luua keskkond, kus nii ettevõtjatel kui teadlastel on mugav töötada
- riigi poolt oleks vaja investeerida teadustöösse - põlevkivi uurimisse. Eesti on selles vallas olnud pioneer ja maailmas esirinnas
- oluline, et inimesed piirkonnas saaksid aru, et siis uuritakse, arendatakse, see annaks võimaluse kavandada ka maakonda elama jäämist, sest siin on võimalusi. Valikuid saaks sel juhul ka teha teadlikumalt
- keemiaharidust saavad tudengid võiksid tulla piirkonda tagasi, praegu on oluline eriti PKK kontekstis, kus on vaja järelkasvu
- noortele teadlastele on vaja kindlust, et nende uurimisvaldkonnad on ka tulevikus perspektiivsed. Mõtestada ja anda riigi poolne sõnum
- rohenergia kompetentsikeskus saaks töötada koos olemasolevate kompetentsikeskustega, ei tohiks olemasolevat eemale tõugata. Selline algatus ei tohiks jääda populistlikuks, praegu pole sisu selles väga näha. Kui rohekompetentsikeskus annab reaalselt kasu siis oleks hea
- peaks saama pildi ette palju kulub süsihappegaasi taastuvenegialahendustele. (Tuulikute tootmisele (nn kogukulu keskkonnale), kuidas toimuks päikesepaneelide utiliseerimine jms.)

4) **Что может сделать государство для того, чтобы природная, предпринимательская среда и среда проживания Ида-Вирумаа стала более привлекательной для молодёжи, чтобы молодым людям и семьям захотелось приехать жить и остаться в Ида-Вирумаа?**

- Põhiline on töökohad. Korralikud palgad. Vaba aja veetmise võimalused. Kultuuritarbimise võimalused. Võimalused looduskaunitesse kohtadesse minna.
- õiglasel üleminekul ei tohiks kannatada ei praegused töötajad, tulevased töötajad, lapsed, pensionärid
- Vaja arendada IKT sektorit, kus on palju inseneeriat, see aitaks kaasa ka ekspordivõimekuse kasvule. IKT jaoks on vaja head elukeskkonda. Olemas kolledžid ja KHK, oleks vaja kohapeal võimekust kasvatada ja luua ökosüsteem siia. Robotika ka sinna lisaks, et moodustaks terviku
- võiks rajada nullenergia asumi, mis oleks ka näidiseks, targad majad, uued haridustehnoloogiad, kogukonna toimimine
- loodusressursi kasutamiseks peab olema ka vajadustele vastav teedevõrk.
- Kurtnas oli laste-, noortelaager, riik võiks selle taastada - kasvõi aastaringse tööga. Ka lõimumiseks. Ka Narva-Jõesuus olid samuti laste- noortelaagreed nii suviseid kui ka aastaringset (nt. spordilaagrid). Ida-Virumaal on puhkelaagrite kultuur olemas ja see areneb praegu päris kiiresti edasi, neid tehakse ja erinevatel teemadel. Riik ei peaks ehk sellesse otseselt sekkuma, on olemas toetusmeetmed laagrite korraldamiseks. Praegu on uued laagriformaadid, temaatilised

5) **Какие дары природы наиболее ценны для жителей Ида-Вирумаа (дары леса, чистая питьевая вода и т.д.)? Какие экосистемы следует сохранить / поддержать, восстановить и приумножить в первую очередь?**

- kõik on oluline. Loodus ongi kõige olulisem, kuidas saab siin prioriteete seada - oluline nii floora kui fauna. Inimene on ka oluline
- tahaks näha metsa, mitte raiesmikke ja päikesepaneelide parke. Päikesepaneelide all ei kasva eriti midagi
- terviseandmeid ei usalda. Taastuvenergia seadmed (tuulegeneratorid) omavad negatiivset tervisemõju